

Onni "Onska" Niemi – mies Rajaportin saunan lauteilta

Pispalalaisten ja monien tamperelaisten tuntema Onni Niemi on poistunut 16.02.2008 keskuudestamme. Hän oli syntynyt Pohjois- Pirkkalan pitäjässä, Rajaportilla 17.10.1919. Pispalassa hän asui samassa paikassa koko ikänsä. Onni oli innokas urheilun ystävä. Polkupyöräily oli rakkain laji, ja se veikin hänet osallistumaan useita kertoja Praha- Warsova- Berliini ajoon, jossa paras sijoitus oli etapilla kolmas sija.

Myös mäkihyppy ja yhdistetty olivat hänen lajejaan. Aktiiviuran jälkeen hän toimi poikiensa, Timon, Teron, Tepon, Tarmon ja Tapion pyöräilyn huoltajana ja tukijana. Hänen seuransa oli Tampereen Yritys, jonka toiminnassa hän jatkoi uskollisena puuhamiehenä sekä valmennus, että puuhamiehenä.

Ystävä muistaa hänet näin:

Helmikuisena saunapäivänä saapuessamme saunomaan, oli vastassamme murheellinen viesti, Onni Niemi oli irtaantunut elämästä 16.2.2008 klo 7.10.

Meille "Onskan" ryhmäläisille Pispalan saunayhdistys oli päättänyt kustantaa ilmaisen saunan Onnin muistoksi. Hänen vakituisella paikalla tuikki pari kynttilää ja tyhjässä naulassa riippui käyttämätön vihta. Jo pari vuotta on Onnin paikalla ollut jo joku muu saunoja, mutta nyt se oli lopullisesti tyhjä.

Kuka oli tämä Onni Niemi, Onskana paremmin tunnettu? Pispalassa hänet varmaan tunnettiin perin pohjin ja tarinoita kiertää hänestä vielä vuosia. Yritän piirtää hänestä pienen kirjallisen karikatyyrin, sellaisena kuin hän oli saunareissuillaan, vieraan näkemänä ja kuulemana.

Saunapäivänä, noin kolme minuuttia ennen saunan aukeamista putkahti Pispalan valtatie yhden portista lyhyenlätä ja hieman kumarainen mies, pieni saunapussi kädessä ja vihta kainalossa. Pari askelta jäljessä kapritti hänen takanaan vaimonsa Eila. Lähtö oli ajoitettu siten, että sauna-aika alkoi juuri silloin kun Onni vaimoineen ehti saunan oven eteen. Ilmeisesti jotkut jopa tarkistivat kellonsa Onnin lähdön mukaan.

Onni pääsi yleensä ensimmäisenä kassalle ja vakio lause oli morjens sanan lisäksi: ” muijasta ja punainen limsa.” Tapanaan nimittäin oli, että Onni maksoi Eilansa ja sen lisäksi osti punaisen Jaffan, keltainenkin kävi jos punainen oli lopussa. Muut nesteet eivät hänelle kelvanneet. Koskaan ei kukaan nähnyt hänen juovan olutta tai väkevämpää. Hän oli kummallinen poikkeus Pispalassa, raitis pispalalainen! Vuosiin ei Onnin tarvinnut itseään saunaan maksaa, sillä saunayhdistys oli julistanut hänet vapaajäseneksi.

Asiakirja todistaa hänet Suomen parhaaksi saunojaksi. Aikoinaan televisio keräsi suomen parhaita asioita kokoon ohjelmasarjansa puitteissa. Rajaportin sauna ei saanut Suomen parhaan saunan titteliä, kun se ehdittiin antaa Helsinkiin, mutta Suomen parhaan saunojan titteli osui kuitenkin Rajaportin saunan asiakkaalle. Sylivauvasta vanhuudenpäiviin saakka Onni oli saunan ahkerin asiakas. Parhaina työvuosinaan hän kävi joka päivä saunassa kunhan se vain oli auki. Arvioita saunomiskerroista on 5000 kerrasta noin 10000 kertaan, mutta on päädytty noin 7000 saunomiskertaan. Kukapa sen tarkasti tietää?

Onni todella tarvitsi sauna. Hän ajoi päätyönään halkoja hevosella, proomusta purettuja halkoja pinoon. Asiakkaitten tilaamia halkoja ja klapeja eri puolille kaupunkia. Likaista ja hikistä työtä ja kylmääkin talven pakkasilla. Oli varmaan autuus päästä saunaan hikisen päivän jälkeen verryttämään lihaksia ja pesemään lika pois.

Onni riisui rauhallisesti, saunassa ei saa olla kiirettä. Sellainen arvokas, rauhallinen hämäläinen elämänmeno kuuluu saunomisen perinteeseen ja siitä Onni piti kiinni. Ensimmäinen toimenpide saunan puolella oli vihdan hautominen. Sen Onni teki ainoalla oikealla tavalla. Veteen kastetun vihdan Onni heitti kiville ja kuupalla vettä päälle. Pari äkkinäistä kääntöä ettei vihta pala ja kohta se olikin pehmeä. Onnilla oli oma paikkansa lavollakin, penkinpää suoraan rappusten päässä.

Yleensä Onni tyytyi siihen löylyyn mitä oli heitetty, mutta kysyttäessä, tarviiko lisää, vastaus oli:” Joka mies heittää kipollisen itselleen jos tarvitsee.” Joskus joku saattoi kysyä tuliko liikaa, vastaus oli: ”Kyllä lämmin vanhalle hyvä on.” Onnin vihtominen ei ollut mitään pieksemistä, vaan eräänlaista täsmä vihtomista, kevyttä tupsuttelua sinne missä parhaalta tuntui.

Kymmenminuuttisen jälkeen Onni tuli alas, heitti kiulullisen vettä päälleen ja tuli istumaan paikalleen pukuhuoneeseen. Pyyhe loimeksi selkään ja sitten hän korkkasi limsan ja kulautteli pitkiä ryyppyjä silminnähdän nauttien.

Pukuhuoneessa on yleensä aina vilkasta keskustelua. Harvoin sitä Onni kuitenkaan aloitti. Tarkasti hän kuitenkin seurasi mistä oli puhe ja saattoi joskus korjata lauseella joidenkin käsityksiä tai sitten lisäsi jotain tietämäänsä. Mies istui niin kuin kylänvanhin, silmät sirrillään, salaviisaan näköisenä. Onnin sai kyllä puhumaan kun häntä hieman tenttasi. Erityisen mieleistä oli hänelle puhua urheilusta, varsinkin polkupyöräilystä. Onni oli jo kiertänyt Eurooppaa kilpailemassa siihen aikaan kun ei turismia vielä harjoitettu. Muistini mukaan Onnille oli tärkeämpää selostaa kilpailumatkoiltaan kaikkea muuta näkemäänsä tai kokemaansa kuin varsinaista kilpailua. Tosin voitot ja tappiotkin tulivat selviksi.

Toinen asia josta Onnia aina tentattiin oli tietenkin sota. Viime aikana oli kuitenkin vain harvoja sen ikäisiä jotka olivat sotaa kokeneet, joten Onni oli ainoa asiantuntija. Mieleeni on painunut sellainen asia, että Onni ei kovinkaan mielellään sota-asioista kertonut. Jos kertoikin, asia kiersi kavereissa ja sotimisenlomassa tapahtuviin asioihin. Salaisuus ei ollut, että mies oli varsin varteenotettava kaukopartiomies. Juuri mitään hän ei partioitten touhuista kertonut. Sellaista jäi mieleen, kun uutisissa oli näitä Lähi-idän terroritekoja, Onni kertoi tuhtuneena: ”Ei me sentään siviiliä sodassa

vainottu, jos ei sitten vahingossa osunut.”

Joskus kun joku oikein painosti, että mitä ne kaukopartiomiehet siellä oikein tekivät? ”Pahaa siellä tehtiin, ja jos siitä olisi rangaistusta, niin linnassa istuisin vieläkin,” vastasi yli kahdeksankymppinen mies. Kerran kävi saunaporukka Vienankarjalaisissa saunoissa ja siellä ihmeteltiin, että venäläiset olivat käyttäneet paljon ratakiskoja saunan rakenteisiin, mutta sitten joku muisti, että Onskan kaukopartiot kävivät sodan aikana räjäyttelemässä Muurmannin rataa siksi paljon, että ratakiskon pätkiä riittää vieläkin saunojen rakenteisiin monelle sukupolvelle.

Kun tuli porukan kesken kina jostain asiasta, pyydettiin Onnilta lausuntoa kiistan ratkaisemiseksi. Muistuu mieleen tapaus kun kiisteltiin vuoden 1918 tapahtumista. Miksi tapahtumia pitäisi nimittää? Veljessota, vapaussota, sisällissota... Onni ilmoitti lyhyesti, että Pispalassa sitä sanottiin yksimielisesti kapinaksi. Onnin lausunnon jälkeen ei ollut eriäviä mielipiteitä asiasta. Kapina, mikä kapina.

Löylyn jälkeen Onni istui niin kauan että iho kuivui ja siinä ajassa ehdittiin puida asia jos toinenkin, sekä muistella menneitä. Naistenpuolelta Eilakin ehti jo mennä keittelemään saunakahvia. Mutta Onni kiipesi uudestaan lavolle. Selkä täytyi lämmittää löylyssä pesemistä varten. Sitten pesulle. Viime aikoina aina joku tarjoutui pesemään selän, mutta muuten mies oli omatoiminen. Sen jälkeen pukuhuoneeseen jäähyille. Joskus Sirenin Pekka vainaa, eli tuttavallisemmin ”Rötkö” provosoi jotain asiaa Onnin kiusalla kaikessa ystävytydessä.

Kerran Onni muisteli sellaistaakin asiaa, että kesken saunomisen oli saunan vesikatto syttynyt palamaan ja tarvittiin palokunnan apua. ”Mutta me Helanderin kanssa vaan saunottiin,” muisteli Onni. ”Miksi ette sitten lähteneet pois?” kyselimme. ”No kun kukaan ei käskenyt,” selitti Onni. Kun saunominen oli kestänyt sellaiset kolmetuntia, aloitti Onska pukeutumisen. Viime aikoina piti hieman avustaa paidanelmaa hikisestä selästä alas, että Onni sai paidan housuihinsa. Sitten Niemen vaari kokosi kampeensa ja otti vihdan kainaloonsa ja sanoi ”morjens” ja lähti. Muutaman minuutin päästä hän varmasti istui Eilansa kanssa kahvipöydässä.

Ehdimme jo hieman tottua tyhjään paikkaan, kun Onni sairasti reilun parivuotta. Nyt on paikka lopullisesti vapaa. Pieni hopeinen kilpi naulakossa kertoo kuitenkin missä oli Onnin vakituinen paikka. Seurasimme hänen kuulumisia sairauden aikana. Lopulta hän ehti kotiutua Eilansa kanssa Koukkuniemen vanhainkotiin. Viimeisen kerran Onni kävi saunassa Rajaportilla, kun saunassa vietettiin satavuotisjuhlia. Saattajien avulla Onni ja Eila haettiin vanhainkodista juhliin. Kainaloista tukien hänet käytettiin lavolla ja hieman pestiinkin. Miehestä oli jo kuitenkin entinen terä poissa. Nyt elämme kevättä 2008 ja kaikki on peruuttamattomasti ohi. Vaikka me Onnin saunakaverit olemmekin jo aikuisia, paljon nähneitä miehiä, on meillä pala kurkussa ja ikävä tunkee vesihelmiä silmäkulmaan. Joku kuitenkin sanoi kuultuaan Onnin kuolemasta: ”Jos taivaassa on saunoja ja sinne itse päästään, niin Onnikin nähdään taas saunomassa.” Mikä olisikaan taivas ilman saunaa?

Muisteli Tauno Saarinen.

Pispalan saunayhdistys ry. pj Ari Johansson